

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สืบเนื่องจากสภาพปัญหาอันหลากหลายที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขยายขอบเขตมากขึ้นไปกว่านี้ การพัฒนาด้านจิตใจของผู้คนในสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ จึงนับว่ามีความสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข การพัฒนาจิตใจในส่วนหนึ่งมุ่งไปที่ค่านิยม ด้วยความเชื่อที่ว่า ค่านิยมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ (Handy, 1970) โดยมีอิทธิพลในแง่ของการเลือกแบบของการกระทำ วิธีการ และเป้าหมายของการกระทำ (Kluckhohn, 1965) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโรเคอช (Rokeach, 1973) ที่ถือว่าค่านิยมมีผลต่อการกระทำต่างๆของบุคคลอยู่หลายประการ กล่าวโดยสรุปคือ ค่านิยมเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่นนำไปสู่บุคคลแสดงจุดยืนของตนต่อเรื่องต่าง ๆ ในสังคม ช่วยกำหนดให้บุคคลชอบอุดมการณ์ทางการเมืองหรือศาสนาบางอุดมการณ์มากกว่าอุดมการณ์อื่น ช่วยในการประเมินและตัดสิน ช่วยในการชมเชยและตำหนิตนเองหรือผู้อื่น เป็นมาตรฐานให้บุคคลใช้ตัดสินว่าเรื่องใดควรจะได้แย้งหรือคัดค้านผู้อื่น เป็นเกณฑ์สำหรับการให้เหตุผลต่อ ความคิดและการกระทำของตน เช่นเดียวกับกอฟแมน (Goffman, 1959, quoted in Rokeach, 1973) ที่เห็นว่าค่านิยมช่วยชี้นำการแสดงตนของบุคคลต่อผู้อื่น และเฟสติงเจอร์กับลาเทเน (Festinger, 1954, Latane, 1966, quoted in Rokeach, 1973) มีความเห็นว่าค่านิยมเป็นบรรทัดฐานในการเปรียบเทียบจริยธรรมและความสามารถของบุคคลกับผู้อื่น อีกทั้งยังเป็นแบบแผนสำหรับการตัดสินใจและแก้ปัญหาความขัดแย้ง กล่าวคือในบางสถานการณ์บุคคลอาจเกิดความรู้สึกขัดแย้ง เช่นในสถานการณ์ที่กระตุ้นให้บุคคลต้องกระทำตนเองอย่างมีอิสระและกระทำตนเองอย่างอ่อนน้อมเชื่อฟังหรือกระตุ้นให้บุคคลต้องกระทำตนเองอย่างสุภาพ และกระทำตนเองอย่างจริงจัง ค่านิยมจะเป็นหลักเกณฑ์สำหรับการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้จัดปัญหาดังกล่าวได้ ถ้าบุคคลผู้นั้นมีค่านิยมที่ชัดเจน นอกจากนี้ ค่านิยมยังเป็นแรงจูงใจ โดยจะจูงใจให้บุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ไปในแนวทางที่คาดหวังว่าจะทำให้บรรลุเป้าหมาย หรือวิถีชีวิตที่ตนยึดถือ ผู้ที่มีความกระตือรือร้นในค่านิยมจึงมีแนวโน้มที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ตัดสินใจหรือแก้ปัญหาตลอดจนแสดงความต้องการของตนออกมาในแนวทางที่สอดคล้องค่านิยมที่ตนยึดถือ ส่วนผู้ที่ยังมี

ความไม่กระจ่างชัดในค่านิยม แรทส์ ฮาร์มิน และไซมอนด์ (Rath, Harmin and Simond, 1966) กล่าวไว้ว่า บุคคลเหล่านี้มักจะมีพฤติกรรมที่เฉยเมย จับจด มีความไม่แน่ใจ ลังเลใจ มีความไม่คงเส้นคงวา เลื่อนลอย คล้อยตามผู้อื่นมากเกินไป ชัดแย้งกับผู้อื่นมาก หรือชอบแสดงบทบาทต่าง ๆ เช่น เป็นตัวตลก หรือเป็นวีระบุรุษของห้อง เป็นต้น

นอกจากค่านิยมจะมีบทบาทต่อชีวิตของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ แล้ว ในส่วนของการจัดการศึกษานั้น ค่านิยมก็เป็นจุดเน้นสำคัญ โดยที่การศึกษาในปัจจุบัน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เฉพาะด้านจิตพิสัยนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกของมนุษย์ ได้มีนักวิชาการหลายคน จำแนกระดับความรู้สึกแล้วจัดเป็นลำดับขั้น และจัดค่านิยมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระดับความรู้สึกนั้น ดังเช่น กราซโฮล์ บลูม และมาเซีย (Krathwohl, Bloom and Masia, 1973) ได้จำแนกระดับความรู้สึกตามลำดับขั้นของการเกิด ที่มีความต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากการรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบคุณค่า และการสร้างนิสัยโดยคุณค่า และได้จัดให้ค่านิยมอยู่ในระดับความรู้สึกขั้นการตอบสนองจนถึงขั้นการจัดระบบคุณค่า หรือจากแนวคิดของไอแซนค์ (Eysenck, 1964 , quoted in Oppenheim, 1966) ที่จำแนกระดับความรู้สึกโดยเริ่มจากความเชื่อซึ่งถือเป็นความรู้สึกขั้นต้น ลำดับขั้นต่อมา คือ เจตคติ และค่านิยมท้ายสุดจะหลอมหลอม เป็นบุคลิกภาพ ซึ่งจัดเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล นอกจากนี้ เกเบล (Gable, 1986) ก็ได้เสนอโครงสร้างลักษณะของความรู้สึก โดยเริ่มจากเจตคติ อึดตามโนทัศน์ ความสนใจและค่านิยมเป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงนับได้ว่า ค่านิยมมีความสำคัญในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาด้านจิตพิสัย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาหลายฝ่ายต่างตระหนักถึงความสำคัญของค่านิยมเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการประชุม "World Education Fellowship" ที่กรุงบอมเบย์ ระหว่างปี ค.ศ. 1986-1987 ที่ประชุมได้ให้ความสนใจในเรื่องค่านิยม โดยมุ่งไปที่ค่านิยมแห่งความเป็นมนุษย์ อันถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์อาศัยอยู่อย่างกลมกลืนกับโลก พร้อมได้กำหนดตัวอย่างค่านิยมเหล่านี้ว่า ประกอบด้วยค่านิยมที่เกี่ยวกับความรัก การอยู่ร่วมกัน การเคารพผู้อื่น ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ เป็นต้น (กรมวิชาการ, 2536)

ต่อมาในปี ค.ศ.1988 ในการประชุมรัฐมนตรีศึกษาภาคพื้นยุโรปที่กรุงปารีส ที่ประชุมได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาค่านิยม โดยมุ่งเน้นไปที่ค่านิยมแห่งความเป็นมนุษย์ และค่านิยมทางจริยธรรม อีกทั้งที่ยังได้รับรองเกี่ยวกับเป้าหมายที่สำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาว่า จะต้องให้บุคคลรับรู้เกี่ยวกับความจริงของค่านิยมแห่งความเป็นมนุษย์ ความคิดและพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ วัฒนธรรม และทิศทางการศึกษาในระดับสากล (กรมวิชาการ, 2536)

ในปี ค.ศ.1989 ประเทศภาคีสมาชิกของสหประชาชาติได้ให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยถือว่าเด็กคือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีลงมา และในบางส่วนของอนุสัญญาได้กล่าวถึงการจัดการศึกษา ที่มุ่งพัฒนาด้านจิตใจและค่านิยมของเด็ก คือมาตราที่ 29 ซึ่งบางส่วนของมาตรานี้ ได้กล่าวถึง การพัฒนาค่านิยมโดยมุ่งให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความเข้าใจกัน อุดหนุน อดทน เป็นมิตรต่อกัน และเคารพในสภาพแวดล้อม (สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2533)

ต่อมาในปี ค.ศ.1990 องค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุม "World Summit for Children" ขึ้นที่กรุงนิวยอร์ก และได้ประกาศปฏิญญาระดับโลกว่าด้วยความอยู่รอด การปกป้องและการพัฒนาเด็ก สำหรับทศวรรษ 1990 (World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children in the 1990's) ซึ่งประกอบด้วยเป้าหมายหลัก 7 ประการ และเป้าหมายสนับสนุน 26 ประการ ในส่วนของเป้าหมายสนับสนุนนี้ ได้ระบุเป้าหมายเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ในข้อที่ 4 ส่วนหนึ่งมุ่งที่จะเพิ่มพูนค่านิยมที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตที่ดีแก่แต่ละบุคคล แต่ละครอบควรรวมไปกับการเพิ่มพูนความรู้และทักษะ โดยใช้ช่องทางของการศึกษารวมทั้งการสื่อสารทุกรูปแบบ โดยทำการวัดประสิทธิภาพของการรับรู้ดังกล่าวนี้ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538)

จากปฏิญญาระดับโลกฉบับนี้ ประเทศไทยได้จัดให้มีปฏิญญาเพื่อเด็กของประเทศไทยขึ้น และได้มีการประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ.2534 ในปฏิญญาฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจและค่านิยมโดยมีเป้าหมายส่วนหนึ่งมุ่งให้เด็กเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบและอยู่ร่วมกันโดยสันติ เป็นต้นพร้อมกันนี้ ได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการหลัก สำหรับให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กได้ใช้เป็นแนวปฏิบัติ โดยได้เสนอตัวอย่างมาตรการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจ สรุปได้ว่าควรขยายกิจกรรมการพัฒนาจิตใจเด็กและเยาวชนที่ดำเนินอยู่แล้วให้กว้างขวาง สนับสนุนต่อเนื่องยิ่งขึ้น ศึกษาคิดค้นกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ส่งเสริมกล่อมเกลาจิตใจเด็กและเยาวชนด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ให้เหมาะสมกับกลุ่มเด็กที่มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน พัฒนารูปแบบและวิธีสอนจริยศึกษาที่มี

ประสิทธิภาพ รวมไปถึงสนับสนุนให้สถานศึกษาร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน ในการพัฒนาจิตใจของเด็กและเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538)

ค่านิยมจึงนับว่ามีความสำคัญ ทั้งในแง่ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาด้านจิตพิสัย เป็นแนวนโยบายในการจัดการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชน ทั้งในระดับนานาชาติและระดับชาติ ในบรรดาค่านิยมที่เป็นจุดเน้นสำคัญที่ควรปลูกฝังให้เกิดมีขึ้นในตัวเด็ก ประการหนึ่งได้แก่ค่านิยมความรับผิดชอบ ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมทางการศึกษาครั้งสำคัญและแนวนโยบายของการพัฒนาเด็กและเยาวชนระดับต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น นอกจากนี้ในแผนปฏิบัติการหลักของปฏิญญาเพื่อเด็กของประเทศไทย ก็ได้มีการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของเด็กไทย ซึ่งพบว่าปัญหาส่วนหนึ่งของเด็กที่มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นได้แก่ การขาดความรับผิดชอบต่อตัวเองและผู้อื่น ซึ่งพบว่าการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539 ปัญหาที่พบและสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นของเด็กและเยาวชนก็คือ การมีส่วนร่วมในสถานบริการ และสถานเริงรมย์ ซึ่งมีการประมาณการไว้ว่า ในกรุงเทพมหานครแต่ละคืนจะมีเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 12-17 ปี เข้าไปใช้บริการในสถานที่ดังกล่าวประมาณ 7,500 คนและยังพบว่าในกลุ่มเด็กวัยรุ่นที่มีการตั้งครรภ์นั้นมีการตั้งครรภ์ โดยมีได้ตั้งใจสูงถึงร้อยละ 21.4 ซึ่งในจำนวนนี้ 1 ใน 4 เคยพยายามทำลายทารกในครรภ์มาก่อน(สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ , 2538) ส่วนผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก (2528) กล่าวไว้ว่ามักจะเป็นผู้ยอมรับในผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนทั้งที่เป็นผลดี หรือเลว สามารถควบคุมตนเองให้งดเว้นการกระทำที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น รวมถึงการพยายามประพฤติดังสิ่งที่ดีงาม เป็นต้น ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น คุณลักษณะสำคัญที่มีอยู่ในสมาชิกของชุมชนที่พัฒนาแล้ว และจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้มีอยู่ในเยาวชนไทย ดังความเห็นของประเวศ วะสี (2530) ที่ว่าความรับผิดชอบต่อผู้อื่นเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ ที่จะต้องปลูกฝังให้มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เพราะความรับผิดชอบต่อบุคคลจะช่วยให้ปัญหาต่างๆในสังคมลดน้อยลง ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เป็นไปอย่างสมดุลย์

ในส่วนของการสร้างเสริมค่านิยมนั้น มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่เป็นจำนวนมาก ดังเช่นงานวิจัยของกรมวิชาการ (2532) เกี่ยวกับแนวทางการใช้รูปแบบการสอนเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัยของนักเรียนระดับประถมศึกษา รูปแบบการสอนดังกล่าวนี้พัฒนาขึ้นจากแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีทางจิตวิทยา 3 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีการทำความเข้าใจค่านิยมให้กระจ่าง (Theory of Values Clarification) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Theory of Social Learning) และทฤษฎีการเรียนรู้การปรับพฤติกรรม (Behavior

Modification Theory) รูปแบบมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การสร้างความตระหนัก การให้ตัวแบบ การปรับพฤติกรรม และการควบคุมตนเอง รูปแบบนี้ได้ผ่านการทดลองใช้สร้างเสริมลักษณะนิสัยในการทำงานเพื่อพัฒนาค่านิยมทางอาชีพของเยาวชน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีลักษณะนิสัยที่ดีเพิ่มขึ้นจากเดิมในด้านการตรงต่อเวลา การทำงานให้สำเร็จด้วยตนเอง การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ทั้งยังส่งผลให้นักเรียนมีเจตคติและค่านิยมที่ดีในเรื่องของงานอาชีพ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ ยังได้พบปัญหาจากการทดลองใช้รูปแบบอยู่บางประการ ส่วนหนึ่งของ ปัญหาอยู่ที่บุคคลที่เป็นตัวแบบ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้องและเพื่อน ๆ มักจะเป็นตัวแบบที่ไม่สอดคล้องกัน ทำให้นักเรียนเลือกปฏิบัติตามได้ยาก

สำหรับในระดับมัธยมศึกษาชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น มีงานวิจัยของกรมวิชาการ (2532) เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนานิสัยรักการทำงาน ของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยนำเนื้อหาใน กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มาจัดใหม่ เป็นลักษณะเชิงผสมผสานให้เป็นโครงการ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในโครงการจัดเป็นกิจกรรมกลุ่ม เพื่อฝึก การทำงานของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ที่ประกอบด้วยขั้นตอนหลักคือ การวางแผน การจัดทำกาทำงาน และ การประเมินผล ผลของการทดลองใช้รูปแบบส่วนหนึ่งพบว่า รูปแบบนี้ช่วยสร้างเสริมความซื่อสัตย์สุจริต มากที่สุด รองลงมาคือ ความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ และการรู้จักรักษาความปลอดภัย ตามลำดับ

นอกจากนี้ในระหว่าง พ.ศ.2530-2534 สำนักงานพัฒนาคุณธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ(2532) ยังได้จัดทำแผนพัฒนาคุณธรรมขึ้น ส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับการสร้างเสริมค่านิยมที่ดีให้ เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยนำเสนอเป็นโครงการกิจกรรมสำหรับพัฒนาผู้เรียนเฉพาะด้าน เช่น โครงการส่งเสริม การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสถานศึกษาและสังคม โครงการส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โครงการส่งเสริมการบำรุงรักษาสาธารณะสมบัติ เป็นต้น รูปแบบของการจัดกิจกรรมตามโครงการส่วนใหญ่ ประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก คือ ครูกับนักเรียนร่วมกันวางแผนปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานตามแผน และ การประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณธรรมเหล่านี้ ดำเนินการโดยคำนึงถึงแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมเป็นหลัก เมื่อสิ้นสุดแผนดังกล่าวนี้แล้วได้มีการประเมินผล ในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับค่านิยมนั้น โดยภาพรวมพบว่ายังมีปัญหาอยู่หลายประการ ส่วนหนึ่งของปัญหา อยู่ที่ระบบการศึกษายังไม่ สามารถสร้างค่านิยมที่เหมาะสมให้เกิดแก่นักเรียนได้ การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทุกระดับ ส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการเรียนในเนื้อหามากกว่าการปฏิบัติ อีกทั้งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ยังขาดความต่อเนื่อง ระหว่างระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมถึงการขาดตัวแบบที่ดีสำหรับนักเรียน เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2534) ในประเด็นของการจัดการเรียนการสอนนี้ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุรางค์ จันทวานิช (Supang Chantavanich, 1991) ที่ว่าการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางและมุ่งเน้นให้

การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้การควบคุมพฤติกรรม นอกจากนี้ตามแนวทฤษฎียังได้นำเสนอสิ่งที่เป็นตัวกำหนดปัจจัยหลักทั้งสามนี้ คือ

สิ่งที่เป็นตัวกำหนดเจตคติต่อพฤติกรรมของบุคคลคือความเชื่อเกี่ยวกับผลของการกระทำ และการประเมินผลของการกระทำของแต่ละบุคคล

สิ่งที่เป็นตัวกำหนดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงคือ ความเชื่อเกี่ยวกับทัศนคติของสมาชิกที่มีต่อการกระทำของตน และแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง

สิ่งที่เป็นตัวกำหนดการรับรู้การควบคุมพฤติกรรมคือ ความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุม และการรับรู้การควบคุม

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนได้เสนอแนวทางในการสร้างแบบวัด แนวทางการวัด และวิเคราะห์ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งจะช่วยให้ทราบได้ว่าในการกระทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ ของบุคคลได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยหลักตัวใดบ้าง และความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดปัจจัยหลักดังกล่าวของแต่ละบุคคลเป็นอย่างไร เนื่องจากปัจจัยหลักเหล่านี้มีพื้นฐานส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อของบุคคล ซึ่งตามแนวคิดของแรทส์และคณะ (Rath and others, 1966) ถือว่าเป็นสิ่งซึ่งประการหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาให้เป็นค่านิยมได้ การศึกษาปัจจัยเหล่านี้ จึงน่าจะมีประโยชน์ต่อการสร้างเสริมค่านิยมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน

ทฤษฎีค่านิยม (A Theory of Values) แรทส์และคณะ (Rath and other, 1966) เป็นผู้พัฒนาทฤษฎีนี้ มีแนวคิดที่สำคัญสรุปได้ว่า ค่านิยมของบุคคลคือสิ่งใดก็ตามที่ได้มาโดยผ่านกระบวนการทำความกระจำในค่านิยม ที่ประกอบด้วย การให้บุคคลได้มีโอกาสเลือกแนวทางปฏิบัติอย่างมีอิสระจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง เป็นการเลือกหลังจากที่ได้พิจารณาไตร่ตรองถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมา แล้วมีความชื่นชมยินดีกับทางเลือกที่ตนเลือกนั้น และทำซ้ำบ่อย ๆ จนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต กระบวนการเหล่านี้นอกจากเป็นนิยามของค่านิยมแล้ว ยังถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาค่านิยมอีกด้วย

จากแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าการพัฒนาค่านิยมใด ๆ ให้แก่บุคคลจะต้องให้ผู้นั้นมีการกระทำที่สอดคล้องกับแนวทางที่แสดงถึงค่านิยมนั้นด้วย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในการส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม หากมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการทำพฤติกรรมดังกล่าวอย่างเป็นระบบ โดยผนวกเข้ากับแนวคิดของไอเซ็นที่กล่าวมาข้างต้น น่าจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ และได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนอย่างกระจำชัดยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ความรู้สึก การคล้อยตามผู้อื่น และความยากง่ายในการปฏิบัติ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมได้ นอกจากแนวคิดหลัก 2 แนวคิดดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาและพบว่ายังมีแนวคิดอื่น ๆ ซึ่งสามารถนำมาประกอบการดำเนินการตามแนวคิดทั้งสองได้อย่างดี ได้แก่

ทฤษฎีการคงตัวและการเปลี่ยนแปลงของระบบความเชื่อ (A Belief System Theory of Stability and Change) ของ บอล-โรเคอช โรเคอช และกรูบ (Ball-Rokeach, Rokeach and Grube, 1984) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า ค่านิยมของบุคคลเป็นความเชื่อประเภทหนึ่ง ที่มีการจัดเรียงลำดับตามความชอบหรือตามทีแต่ละคนให้ความสำคัญจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด การจัดเรียงลำดับของความเชื่อเหล่านี้ค่อนข้างจะมีความคงทน ผู้ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อใดมาก ก็มักจะแสดงออกในแนวทางที่สอดคล้องกับความเชื่อนั้น แต่การจัดลำดับความเชื่อ หรือค่านิยมเหล่านี้ อาจมีการปรับเปลี่ยนได้เมื่อบุคคลเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าบุคคลได้ทราบว่าความเชื่อหรือค่านิยมที่ตนยึดถืออยู่นี้ไม่สอดคล้องกับความเป็นคนที่มีความสามารถ หรือมีจริยธรรม ซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความไม่พึงพอใจในตนเองและหันมาปรับเปลี่ยนความเชื่อหรือค่านิยมของตนเสียใหม่ แต่ถ้าบุคคลทราบว่าความเชื่อหรือค่านิยมที่ตนยึดถืออยู่นี้สอดคล้องกับความเป็นคนที่มีความสามารถหรือมีจริยธรรม ผู้นั้นก็เกิดความพึงพอใจ และหันมายึดถือค่านิยมอย่างแน่นแฟ้นมากขึ้น ความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจที่เป็นความรู้สึกที่ชัดเจน จึงมีส่วนสำคัญในการช่วยให้บุคคลดำรงหรือปรับเปลี่ยนค่านิยมของตน

การสร้างเสริมค่านิยมให้แก่นักเรียนหากมีการให้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมด้วยการให้นักเรียนได้ทราบว่าตนมีค่านิยมที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผู้ที่เป็นคนดีมีความสามารถ ควบคู่กับการนำข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการทำพฤติกรรมของนักเรียน มาให้นักเรียนพิจารณาทำความเข้าใจในความกระจ่างในค่านิยม จึงเป็นแนวทางในการสร้างเสริมค่านิยมใด ๆ ให้แก่นักเรียนได้

ในประเด็นของการทำความเข้าใจในค่านิยมนั้น ส่วนหนึ่งมุ่งให้อิสระแก่นักเรียนในการเลือกแนวทางปฏิบัติของตน และมุ่งให้นักเรียนมีความชื่นชมยินดีในแนวทางที่ตนเลือก ซึ่งนักเรียนอาจเลือกแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมก็ได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่านอกจากให้อิสระแก่นักเรียนดังกล่าวแล้วยังควรโน้มน้าวให้นักเรียนให้มีความเชื่อ ความรู้สึก หรือพฤติกรรม ไปในแนวทางที่สอดคล้องกับค่านิยมที่มุ่งสร้างเสริมควบคู่ไปด้วย เพื่อช่วยเสริมให้นักเรียนเลือกแนวทางปฏิบัติไปในทางที่พึงประสงค์ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมค่านิยมครั้งนี้ด้วย

แนวการเรียนรู้อิสระ (Message Learning Approach) เป็นแนวทางซึ่งไฮฟแลนด์ และนักวิจัยอื่น ๆ ที่มีแนวคิดคล้ายกันใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่าการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจจะได้ ผลมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับความใส่ใจ ความเข้าใจ และการยอมรับสาร รวมทั้งความสามารถในการจำประเด็นเนื้อหาของสาร และมีการกระทำตามข้อเสนอของสารนั้น

ตามแนวทางนี้ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ อันได้แก่ตัวแปรแหล่งการสื่อสาร ตัวแปรสาร ตัวแปรสื่อ และตัวแปรผู้รับสารว่า ควรมีลักษณะอย่างไรจึงจะทำให้การโน้มน้าวใจได้ผล (ธีระพร อูวรรณโณ , 2535)

เนื่องจากการพัฒนาค่านิยมตามแนวคิดของแรทสันมุ่งให้นักเรียนมีการกระทำตามแนวทางที่ตนเลือกอย่างสม่ำเสมอจนเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตามการที่นักเรียนจะเลือกและทำพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความดีต่างๆ บางครั้งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดเกี่ยวกับระบบคู่สัญญามาใช้เป็นแนวทางประกอบในการส่งเสริมให้นักเรียนทำพฤติกรรมดังกล่าว กระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้จะประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับระบบคู่สัญญาผสมผสานอยู่ด้วย

ระบบคู่สัญญา ทิศนา แชมมณี (2530) ได้พัฒนาระบบนี้โดยให้แต่ละบุคคลวางแผนแก้ปัญหาในการปฏิบัติตนอย่างเป็นระบบระเบียบที่ชัดเจน และความคุมพฤติกรรมของตนเองภายใต้การรับรู้ของคู่สัญญา ซึ่งทำหน้าที่รับรู้ และส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

จากทฤษฎีและแนวคิดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาระบวนการสร้างเสริมค่านิยม โดยมุ่งพัฒนานักเรียนให้ครอบคลุมองค์ประกอบต่างๆ ของค่านิยม ซึ่งเริ่มจากการศึกษาพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยหลักตัวใดบ้าง เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาจัดทำสื่อ เพื่อโน้มน้าวให้ นักเรียนมีความรู้สึกต่อการกระทำนั้น ๆ ไปในแนวทางที่สอดคล้องกับค่านิยมที่ต้องการปลูกฝัง ทั้งยังมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ทราบข้อมูลที่ชัดเจน เกี่ยวกับค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังนั้นว่านักเรียนให้ความสำคัญต่อค่านิยมดังกล่าวมากหรือน้อย และยังมุ่งให้นักเรียนมีความกระจำงในค่านิยมดังกล่าว โดยใช้ข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมจัดทำเป็นสื่อในการนำเสนอ

ผู้วิจัยนำกระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่พัฒนาขึ้น ไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในคาบกิจกรรมอิสระ เนื่องมาจากนักเรียนระดับชั้นนี้ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 13-14 ปี ซึ่งตามแนวคิดของอีริคสัน (Erikson , quoted in Woolfolk , 1993) นั้นถือว่าผู้ที่อยู่ในวัยนี้อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและอารมณ์ กำลังมุ่งแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง บางครั้งอาจมีความรู้สึกสับสนและขาดแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ดี จึงเป็นการสมควรที่ผู้ใหญ่และสังคมจะต้องให้โอกาสผู้ที่อยู่ในวัยนี้ได้แสวงหา และเลือกสรรค่านิยมที่เหมาะสมกับการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งควรช่วยให้ตนเองเหล่านี้ได้สร้างและยอมรับระบบค่านิยมที่มีประสิทธิผลด้วยตนเอง (จรรยา สุวรรณทัต, 2529) ประกอบกับนักเรียนในระดับชั้นนี้มีพัฒนาการทางภาษา และระดับสติปัญญาสูงพอที่จะทำความเข้าใจในประเด็นที่นำเสนอในชั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรม ซึ่งบางส่วนมีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรม และตามแนวคิดของเปียเจต์

(Piaget , quoted in Woolfolk , 1993) ผู้ที่อยู่ในวัยนี้จัดอยู่ในขั้น Formal Operations มีความสามารถคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนากระบวนการสร้างเสริมค่านิยมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้น โดยมุ่งสร้างเสริมค่านิยมด้านความรับผิดชอบ และมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้เป็นแนวทาง ในการสร้างค่านิยมที่ดีให้บังเกิดขึ้นแก่นักเรียน ให้มีแบบแผนในการดำเนินชีวิต เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดของไอเซ็นและแรทส์
2. เพื่อพัฒนาโครงการสร้างเสริมค่านิยม ด้านความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้กระบวนการที่พัฒนาตามแนวคิดของไอเซ็นและแรทส์
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมด้านความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการสร้างเสริมค่านิยม กับของนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการนี้ ในด้านต่างๆ คือ พฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระจำในค่านิยม ความรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียนที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียน และพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียน
4. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมตามกระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่พัฒนาขึ้น

สมมุติฐานในการวิจัย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำแนวคิดการทำความกระจำในค่านิยมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่นงานวิจัยของกรมวิชาการ (2532) ที่ได้นำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นโดยมีพื้นฐานแนวคิดส่วนหนึ่งจากทฤษฎีการทำค่านิยมให้กระจำ มาทดลองใช้สร้างเสริมลักษณะนิสัยในการทำงานกับนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งพบว่าสามารถพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดีเพิ่มขึ้นจากเดิมหลายประการ เช่น การตรงต่อเวลา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียน เป็นต้น ขณะที่เทมเปิล (Temple , 1980) ได้ศึกษาผลของการใช้

กระบวนการทำค่านิยมให้กระจางที่มีผลต่อทัศนคติของนักเรียนต่อค่านิยมของตนและกลุ่มเพื่อน ซึ่งพบว่าทำให้นักเรียนมีทัศนคติในทางบวกต่อค่านิยมของตนเพิ่มขึ้นกว่าเดิม แม้ว่าจะไม่ได้ทำให้นักเรียนต้องการปรับเปลี่ยนค่านิยมของตนแต่อย่างใด และงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมตามแนวคิดของไอเซ็น ที่เบคและไอเซ็น (Beek and Ajzen, 1991) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์ในบริบทของทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน แล้วพบว่า ตัวแปรต่างๆตามแนวทฤษฎีสามารถทำนายเจตนาที่จะทำพฤติกรรมดังกล่าวของบุคคลได้ ทั้งนี้ปัจจัยเหล่านั้นมีพื้นฐานส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อ ซึ่งตามแนวคิดของแรทส์และคณะ (Rath and others, 1966) ถือว่านามภาพพัฒนาให้เป็นค่านิยมได้ ผู้วิจัยเห็นว่าถ้านำข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมและปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวกับพฤติกรรม ดังกล่าวมาจัดทำเป็นสื่อ ถ้าจัดทำให้เหมาะสม แล้วนำเสนอให้แก่ นักเรียน ได้พิจารณาทำความเข้าใจความกระจางในค่านิยม น่าจะส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียนทั้งในด้านความรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมได้ ผู้วิจัยจึงต้องตั้งสมมติฐานในการวิจัยไว้ดังนี้

1. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการสร้างเสริมค่านิยม มีคะแนนการทำพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระจางในค่านิยมน้อยกว่าของนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการ
2. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการสร้างเสริมค่านิยม มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบ สูงกว่าของนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการนี้
3. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการสร้างเสริมค่านิยม มีคะแนนความรู้สึกต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ สูงกว่าของนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการนี้
4. นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการสร้างเสริมค่านิยม มีคะแนนการทำพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ สูงกว่าของนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมตามโครงการนี้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้ แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบสหศึกษาที่มีการจัดชั้นเรียนแบบคละ ขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

2. กระบวนการการสร้างเสริมค่านิยมที่พัฒนาขึ้น ใช้ทดลองในคาบกิจกรรมอิสระสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และทดลองเฉพาะค่านิยมด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อน

3. การวัดค่านิยม ด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อน ในการวิจัยครั้งนี้ วัดใน 2 ส่วนคือ

3.1 วัดพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระจางในค่านิยม โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมที่ครอบคลุมพฤติกรรมดังกล่าว ตามที่แรทส์และคณะ (Rath and others, 1966) ระบุไว้

3.2 วัดองค์ประกอบด้านต่างๆ ของค่านิยม

3.2.1 วัดองค์ประกอบด้านความรู้โดยใช้แบบทดสอบด้านความรู้ แบบทดสอบนี้จะครอบคลุมสาระที่เกี่ยวกับการกระทำต่างๆ ที่แสดงถึงค่านิยมเฉพาะด้านความรับผิดชอบเท่านั้น

3.2.2 วัดองค์ประกอบด้านความรู้สึกโดยใช้แบบวัดความรู้สึกต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ แบบวัดนี้จะวัดความรู้สึกต่อพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมเฉพาะด้านความรับผิดชอบเท่านั้น

3.2.3 วัดองค์ประกอบด้านการกระทำโดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมความรับผิดชอบ แบบบันทึกนี้จะครอบคลุมพฤติกรรม ที่แสดงถึงค่านิยมเฉพาะด้านความรับผิดชอบที่ได้จากการวิเคราะห์เท่านั้น

4. ตัวแปรในการวิจัยนี้คือ

4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนที่โรงเรียนจัดขึ้นควบคู่กับกิจกรรมตามกระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่พัฒนาขึ้น และกิจกรรมการเรียนการสอนที่โรงเรียนจัดขึ้นเพียงอย่างเดียว

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ความรู้สึกต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ พฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ และพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระฉ่างในค่านิยม

5. การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมด้านความรับผิดชอบนั้น ศึกษาเป็นภาพรวมของนักเรียนทั้งหมด ในกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม ตามกระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่พัฒนาขึ้น และศึกษาเฉพาะปัจจัยหลักตามแนวทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเท่านั้น โดยสร้างข้อความสอบถามปัจจัยหลักแต่ละส่วนลงในแบบสำรวจความคิดเห็นชุดเดียวกันในแต่ละพฤติกรรมดังนี้

5.1 เจตคติต่อพฤติกรรม ศึกษาโดยสอบถามเจตคติของนักเรียนต่อการกระทำพฤติกรรมนั้นโดยตรง ซึ่งเป็นการสอบถามว่า นักเรียนมีความรู้สึกต่อการทำพฤติกรรมดังกล่าวไปในทางบวกหรือลบ ควบคู่กับ การสอบถามเจตคติทางอ้อมซึ่งเป็นการสอบถามจากความเชื่อของนักเรียน เกี่ยวกับผลของการทำพฤติกรรมดังกล่าว และการประเมินของนักเรียนว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือเลว

5.2 การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ศึกษาโดยสอบถามการคล้อยตามผู้ที่มีความสำคัญสำหรับตนของนักเรียนโดยตรงว่า นักเรียนรับรู้ว่ามีผู้ที่มีความสำคัญสำหรับนักเรียน ต้องการหรือไม่ต้องการให้ตนทำพฤติกรรมนั้น ควบคู่กับการสอบถามการคล้อยตามทางอ้อม ซึ่งเป็นการสอบถามจากความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับบุคคล ที่ได้รับการระบุลงไปอย่างเฉพาะเจาะจงว่า เป็นผู้ที่มีความสำคัญสำหรับนักเรียน เช่น พ่อ แม่ หรือครู เป็นต้น ว่า นักเรียนเชื่อว่าบุคคลเหล่านั้น มีความประสงค์ให้นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นมากน้อยเพียงใด และการรับรู้ของนักเรียน ว่าตนต้องการทำตามความประสงค์ของบุคคลเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด

5.3 การรับรู้การควบคุมพฤติกรรม ศึกษาโดยสอบถามการรับรู้ของนักเรียนโดยตรงว่าเป็นการง่ายหรือยากที่จะทำพฤติกรรมนั้น ควบคู่กับการสอบถามการรับรู้ทางอ้อม ซึ่งเป็นการสอบถาม การรับรู้

ของนักเรียนว่าปัจจัยหนึ่งๆเป็นสิ่งที่จะมาส่งเสริมหรือขัดขวางการทำพฤติกรรม และนักเรียนมีความเชื่อว่าโอกาสที่จะเกิดปัจจัยดังกล่าวมีมากน้อยเพียงใด

5.4 เจตนาที่จะทำพฤติกรรม ศึกษาโดยสอบถามนักเรียนโดยตรงว่ามีความตั้งใจมากน้อยเพียงใด ที่จะทำพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงค่านิยมที่มุ่งสร้างเสริม

5.5 พฤติกรรมที่แสดงค่านิยมด้านความรับผิดชอบ ศึกษาโดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมชุดเดียวกับแบบบันทึกพฤติกรรมความรับผิดชอบ ที่ใช้วัดองค์ประกอบด้านการกระทำ สำหรับวัดค่านิยมในการวิจัยครั้งนี้

6. การศึกษาค่านิยมของนักเรียนมุ่งเน้นเฉพาะการสอบถามนักเรียน เกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับค่านิยมต่างๆ ในระดับมากน้อยเพียงใด

นิยามเชิงปฏิบัติการ

1. ค่านิยมของนักเรียน หมายถึง ความเชื่อของนักเรียนตามแนวคิดของโรคิชที่ว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำในเรื่องเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือจุดหมายปลายทางของชีวิต และหมายความรวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของความเชื่อดังกล่าวของนักเรียนแต่ละคนที่มีอยู่หลายประการ โดยนักเรียนจะให้ความสำคัญกับค่านิยมเหล่านั้นแตกต่างกันตามความรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ผู้ที่ให้ความสำคัญกับค่านิยมใดมากก็จะจัดค่านิยมนั้นไว้ในอันดับต้นและจัดค่านิยมอื่นไว้ในอันดับรองลงมา ตามที่ตนเห็นว่ามีค่าความสำคัญจากมากไปน้อย ค่านิยมเหล่านี้จะส่งผลต่อการปฏิบัติตนของบุคคล และสามารถตรวจสอบการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมดังกล่าวได้จากคะแนนนักเรียนที่ได้จากการตอบแบบสำรวจค่านิยมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. ค่านิยมด้านรับผิดชอบ หมายถึง ความเชื่อของนักเรียนที่ว่า บุคคลควรมีความใส่ใจ ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตน และสามารถควบคุมตนเองให้สามารถปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ ได้ด้วยความพากเพียรจนบรรลุผลสำเร็จและยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตน โดยที่นักเรียนได้ยึดถือความเชื่อนั้น เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ว่านักเรียนยึดถือความเชื่อนั้นในระดับมากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระฉ่างในค่านิยม ความรู้ ความรู้สึกต่อการทำหน้าที่ และพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ

3. พฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระฉ่างในค่านิยม หมายถึง พฤติกรรม 8 ประเภทที่นักเรียนแสดงออกตามการกำหนดของแรทส์และคณะ (Rath and others, 1966) อันได้แก่ พฤติกรรมเฉยเมย จับจด ลังเลใจ ไม่คงเส้นคงวา เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เลื่อนลอย คล้อยตามผู้อื่นมากเกินไป ขัดแย้งกับผู้อื่น

มาก และชอบแสดงบทบาท ซึ่งสามารถวัดได้จากคะแนนนักเรียน ที่ได้จากการตอบแบบประเมินพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระจำในค่านิยมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4. ความรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบ หมายถึง คะแนนของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบ ที่ได้จากการตอบแบบทดสอบซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบของพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ

5. ความรู้สึกต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ หมายถึง คะแนนของนักเรียนที่ได้จากการตอบแบบวัดความรู้สึกต่อการทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบของพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ และระดับขั้นของความรู้สึก อันได้แก่ ชั้นยินยอมตอบสนอง ชั้นเต็มใจที่จะตอบสนอง ชั้นพอใจในการตอบสนอง และ ชั้นยึดมั่นในคุณค่า

6. พฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติตนที่แสดงถึงความรับผิดชอบของนักเรียน ซึ่งสามารถวัดได้จากคะแนนนักเรียน ที่ได้จากการตอบแบบบันทึกพฤติกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

7. การสร้างเสริมค่านิยมด้านความรับผิดชอบ หมายถึง การดำเนินการเพื่อพัฒนาค่านิยมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในรูปของโครงการซึ่งใช้ กระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่ได้รับการพัฒนาตามแนวคิดของไอเซ็นและแรทส์

8. กระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่ได้รับการพัฒนาตามแนวคิดของไอเซ็นและแรทส์ หมายถึง การดำเนินการเพื่อพัฒนาค่านิยมให้บังเกิดแก่ตัวนักเรียนซึ่งประกอบด้วย กระบวนการหลัก 2 กระบวนการ คือ กระบวนการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับค่านิยมของนักเรียนอันประกอบด้วย การวิเคราะห์พฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม การศึกษาและเก็บข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม รวมถึงการศึกษาและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับระบบค่านิยมของนักเรียน และกระบวนการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาค่านิยมให้แก่นักเรียน ซึ่งครอบคลุมการให้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมโดยช่วยทำความเข้าใจในค่านิยม และการส่งเสริมพฤติกรรมที่แสดงค่านิยม

9. การวิเคราะห์พฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม หมายถึง การศึกษา รวบรวมพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยมที่จะสร้างเสริมให้แก่นักเรียน จากนิยามและตัวอย่างพฤติกรรมที่มีผู้นำเสนอไว้ในเอกสารและงานวิจัยต่างๆ แล้วจำแนกและจัดกลุ่มพฤติกรรมเหล่านั้น เพื่อนำไปใช้แนวทางในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมดังกล่าว และใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมและตรวจสอบนักเรียน

10. ปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการทำพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม ที่จะสร้างเสริมให้แก่นักเรียนที่ได้จากการวิเคราะห์พฤติกรรม สิ่งที่มีอิทธิพลเหล่านี้ได้แก่ เจตคติต่อพฤติกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง การรับรู้การควบคุมพฤติกรรม และเจตนาที่จะทำพฤติกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการทำพฤติกรรมของบุคคล ตามแนวทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน

11. การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม หมายถึง การตรวจสอบว่าเจตนาที่จะทำพฤติกรรม และการรับรู้การควบคุมพฤติกรรม มีผลต่อการทำพฤติกรรมดังกล่าวของนักเรียนเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และตรวจสอบว่า เจตคติต่อพฤติกรรมและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีผลต่อเจตนา

ที่จะทำพฤติกรรม หรือตรวจสอบว่า เจตคติต่อพฤติกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ การควบคุมพฤติกรรม มีผลต่อเจตนาที่จะทำพฤติกรรมดังกล่าวของนักเรียนเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร รวมทั้งตรวจสอบว่าเจตคติต่อพฤติกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้การควบคุมพฤติกรรม มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นพื้นฐานของแต่ละปัจจัยอย่างไร เพื่อนำข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้มาใช้ในการจัดเตรียม สื่อข้อมูลข่าวสาร และเตรียมแนวทางการสร้างเสริมค่านิยมให้แก่ นักเรียนด้วยการโน้มน้าว และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่แสดงถึงค่านิยมดังกล่าว โดยมีจุดเน้นที่แตกต่างกันไปตามข้อมูลพื้นฐาน ปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่น่าเสนอในการดำเนินการสร้างเสริมค่านิยมในครั้งนั้นๆ

12. เจตคติต่อพฤติกรรม หมายถึงความรู้สึกทางบวกหรือทางลบ ของนักเรียนที่มีต่อการทำ พฤติกรรมหนึ่งๆ เจตคตินี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับผลของการทำพฤติกรรมและการ ประเมินผลของการทำพฤติกรรมนั้น ปัจจัยเหล่านี้ วัดได้จากค่ามัธยเลขคณิตของคะแนนที่ได้จาก การตอบแบบสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับ เจตคติ ความเชื่อเกี่ยวกับผลของการทำพฤติกรรม และการประเมินผลของการทำพฤติกรรม พร้อมทั้ง ตรวจสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านี้ ได้จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างผลรวมของผลคูณของ คะแนนความเชื่อเกี่ยวกับผลของการทำพฤติกรรม และคะแนนความเชื่อเกี่ยวกับการประเมินผลของการทำ พฤติกรรม กับคะแนนเจตคติต่อการทำพฤติกรรมของนักเรียน

13. การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง หมายถึง การรับรู้ของนักเรียนว่าผู้ที่มีความสำคัญสำหรับนักเรียน ต้องการหรือไม่ต้องการให้ตนทำพฤติกรรมนั้น การคล้อยตามนี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อของนักเรียน เกี่ยวกับบุคคลที่ได้รับการระบุอย่างเฉพาะเจาะจงว่า เป็นผู้ที่มีความสำคัญสำหรับนักเรียนว่า บุคคลเหล่านี้มี ความประสงค์จะให้ นักเรียนทำพฤติกรรมนั้นมากน้อยเพียงใด และแรงจูงใจของนักเรียนที่จะคล้อยตามผู้ที่ มีความสำคัญเหล่านั้น ปัจจัยเหล่านี้ วัดได้จากค่ามัธยเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสำรวจ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ในส่วนที่เกี่ยวกับ การคล้อยตามผู้ที่ มีความสำคัญสำหรับตน ความเชื่อเกี่ยวกับผู้ที่มีความสำคัญสำหรับตน และแรงจูงใจที่จะคล้อยตามผู้ที่มี ความสำคัญเหล่านั้น พร้อมทั้งตรวจสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านี้ได้จาก ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างผลรวมของผลคูณของคะแนนความเชื่อเกี่ยวกับผู้ที่มีความสำคัญสำหรับตน และคะแนนแรงจูงใจที่จะ คล้อยตามผู้ที่มีความสำคัญเหล่านั้น กับคะแนนการคล้อยตามผู้ที่มีความสำคัญสำหรับตนของนักเรียน

14. การรับรู้การควบคุมพฤติกรรม หมายถึง การรับรู้ของนักเรียนว่าเป็นการง่ายหรือยากที่จะทำ พฤติกรรมนั้น การรับรู้นี้มีพื้นฐานมาจากการรับรู้ของนักเรียน เกี่ยวกับสิ่งที่จะมาส่งเสริม หรือขัดขวางการทำ พฤติกรรม และความเชื่อของนักเรียนเกี่ยวกับโอกาสที่จะเกิดสิ่งเหล่านั้น ปัจจัยเหล่านี้วัดได้จาก ค่ามัธยเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการทำหน้าที่ที่ เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ในส่วนที่เกี่ยวกับการรับรู้ว่าเป็นการง่ายหรือยากที่จะทำพฤติกรรม การรับรู้เกี่ยวกับ สิ่งที่จะมาส่งเสริมหรือขัดขวางการทำพฤติกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับโอกาสที่จะเกิดสิ่งเหล่านั้น พร้อมทั้ง

ตรวจสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านี้ ได้จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างผลรวมของผลคูณของคะแนนการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่จะมาส่งเสริมหรือขัดขวางการทำพฤติกรรม และคะแนนความเชื่อเกี่ยวกับโอกาสที่จะเกิดสิ่งเหล่านั้น กับคะแนนการรับรู้ว่าเป็นการง่ายหรือยากที่จะทำพฤติกรรม

15. เจตนาที่จะทำพฤติกรรม หมายถึง ความตั้งใจหรือความพยายามของบุคคลที่จะทำพฤติกรรมหนึ่งๆ วัดได้จากคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบถาม เจตนาที่จะทำพฤติกรรม และตรวจสอบการนำคะแนนเจตนา คะแนนการรับรู้ว่าเป็นการง่ายหรือยากที่จะทำพฤติกรรม ไปทำนายคะแนนการเกิดพฤติกรรม ตรวจสอบการนำคะแนนเจตคติ คะแนนการคล้อยตามผู้ที่มีความสำคัญสำหรับตน ไปทำนายคะแนนเจตนา ตรวจสอบการนำคะแนนเจตคติ คะแนนการคล้อยตามผู้ที่มีความสำคัญสำหรับตน คะแนนการรับรู้ว่าเป็นการง่ายหรือยากที่จะทำพฤติกรรม ไปทำนายคะแนนเจตนา ได้จากค่า β ที่ได้จากกรคำนวณสมการถดถอยพหุคูณระหว่างปัจจัยเหล่านี้

16. การศึกษา และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมของนักเรียน หมายถึง การตรวจสอบการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมต่างๆ ของนักเรียนที่ได้รับคัดเลือกว่าเป็นนักเรียนดี หรือด้อยในเรื่องที่เกี่ยวกับค่านิยมที่มุ่งส่งเสริม และนักเรียนที่จะได้รับการส่งเสริมค่านิยม โดยพิจารณาจากคะแนนนักเรียนที่ได้จากการตอบแบบสำรวจค่านิยม ว่านักเรียนให้คะแนนความสำคัญของแต่ละค่านิยมอย่างไร เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวนี้ไปใช้ประกอบในการให้ความรู้แก่นักเรียน

17. การให้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม หมายถึง การนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์พฤติกรรมมาจัดทำเป็นสื่อนำเสนอให้แก่ นักเรียนควบคู่กับการถามกระตุ้นให้นักเรียนสังเกตลักษณะสำคัญของผู้ที่ยึดถือค่านิยมต่างๆ หลักในการปฏิบัติตนที่สำคัญที่แสดงถึงค่านิยมที่มุ่งส่งเสริม ซึ่งนำเสนอในสื่อเหล่านั้น รวมทั้งการให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับค่านิยมของนักเรียน และให้นักเรียนได้เปรียบเทียบกับระบบค่านิยมของตนกับของนักเรียนดี หรือด้อย โดยมุ่งเน้นไปที่ค่านิยมที่จะส่งเสริมให้แก่ นักเรียน

18. สื่อข้อมูลข่าวสาร หมายถึง เอกสารที่ประกอบด้วยรูปภาพ และข้อความต่างๆ ที่สร้างขึ้นจากข้อมูลพื้นฐาน ที่ได้จากการศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์พฤติกรรม เพื่อนำเสนอให้แก่ นักเรียนโดยมุ่งโน้มน้าว และสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตนกว้างๆ ที่แสดงถึงค่านิยมที่มุ่งส่งเสริม

19. การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมโดยช่วยทำความกระจ่างในค่านิยม หมายถึง การนำเสนอสื่อข้อมูลข่าวสาร ให้นักเรียนได้พิจารณา และบอกทางเลือกในการปฏิบัติตน ในประเด็นที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอ นั้น พร้อมกับให้นักเรียนคาดคะเนผลของทางเลือกในการปฏิบัติตนแต่ละแนวทาง โดยเน้นการถามกระตุ้นให้นักเรียนคิดถึงผลทางบวกหรือผลทางลบ แตกต่างกันไปตามลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม

20. การส่งเสริมพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม หมายถึง การให้นักเรียนวางแผนการปฏิบัติตนตามแนวทางที่สอดคล้องกับค่านิยมที่มุ่งสร้างเสริม โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์พฤติกรรมมาจัดทำเป็นสื่อรูปภาพประกอบเรื่องราว นำเสนอตัวอย่างรายละเอียดในการปฏิบัติตนให้นักเรียนได้ใช้เป็นแนวทางประกอบการวางแผน ควบคู่กับการมุ่งเน้นการถามกระตุ้นให้นักเรียนคิดถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนดังกล่าว และวางแผนแก้ปัญหาเหล่านั้น การมุ่งเน้นนี้แตกต่างกันไป ตามลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงค่านิยม

ข้อตกลงเบื้องต้น

ค่านิยม เป็นสิ่งที่วัดได้จากความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ความรู้สึกต่อการทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับค่านิยมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สามส่วนนี้ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แสดงถึงความไม่กระจางในค่านิยม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะทำได้

1. ได้กระบวนการสร้างเสริมค่านิยมที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดของไอเซ็นและแรทส์
2. ผู้สอนและผู้มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมในสถานศึกษามี ทางเลือกเพิ่มขึ้น ในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมที่ดีให้แก่นักเรียน
3. นักเรียนได้รับการสร้างเสริมค่านิยมด้านความรับผิดชอบโดยวิธีการใหม่ๆ ที่ได้รับการพัฒนาตามขั้นตอนของการวิจัยที่ถูกต้อง